

Balázs János: Füstölgések

A magyarországi könyvkiadói jogszabályok lehetőséget nyújtanak arra, hogy a szerzők — megfelelő engedéllyel — saját költségükön jelentessék meg műveiket. E lehetőséggel élt Balázs János, akinek nevét festményei tették híressé varázsütés-szerűen. Vállalta a mintegy harmincezer forintot kitevő nyomdai költséget, amelyből semmi sem fog részére megtérülni, mert köete nem kerül könyváruis forgalomba. Ötszáz példányban készült, s a példányokat csupán baráti körben, ajándék gyanánt osztja szét a szerző. Így az érdeklődő olvasók a nagyobb könyvtárakba kerülő köteles példányok alapján ismerkedhetnek meg a kötettel. (Figyelmeztetjük a könyvgyűjtőket: ne tegyenek kísérletet arra, hogy a szerzőtől szereznek példányt; nem fog sikerülni. Festményei kapcsán szerzett szomorú tapasztalatai indokoltan bizalmatlanná tették Balázs Jánost a műgyűjtői mohósággal szemben.)

Balázs festményei azért keltettek feltűnést, mert ellentétben a legtöbb úgynevezett naiv festővel, nála a naivság nem egyszerű ügyetlenséget, akaratlan vagy tetetett primitívséget jelent, hanem valami szokatlan szimbolikus, sűrített, filozofikus látásmódot, Hieronymus Bosch-szerű groteszk, démoni figurák töredékeinek kavargó tömegéből felépítve. A szemlélő kísértést érez, hogy az elemek kaleidoszkópszerű kavargását összefüggésbe hozza a cigány népdalok és népmesék motívumtöredékeket halmozó szerkesztésmódjával. Most megjelent versei bizonyítják, hogy e látásmód nem véletlenszerű, hanem igen tudatos művészi elgondolások kifejezője.

Képeit olykor összevarrt zsákdarabokra, kimustrált munkaköpenyre festette. Verseit papírszeletekre róttá. Félézer papírszeletről válogatott ki hetvenhárom darabot petróleumlámpa fényénél a salgótarjáni cigányteleptől is elkülönülve álló kunyhóban Mészáros György, kiváló cigánykutatónk, akinek baráti segítsége tette lehetővé a kiadás szervezési nehézségeinek leküzdését. A verseknek Balázs János maga adta a találó „Füstölgések” címet, amely igen szerény és egyben igen öntudatos, mint szerzőjük. Öreges füstölgéssel — de mondjuk méltóbb szóval: öregkori bölcsességgel — vall magáról és a világról. Ha úgy tetszik: költészete naiv költészet, ahogyan festészete naiv festészet. Függetleníti magát a jelenleg divatozó költészeti irányzatoktól, s régebbi népi költőink egyszerűségével, világosságával fejt ki elgondolásait a lét kérdéseiről és saját művészetéről.

Idézzük kötetnyitó versét:

*Egy nap eljött hozzám
a teremő erő űzötten árván
máshol nem fogadta senki
nálam menedéket talált
el sem hagytam menni
— Ha megengeded öcsém
nálad maradok
— Ó kedves bátyám
ez a legkevesebb
ha otthonom megosztom
— Ez így helyes
bár nem sejtheted
milyen szép mennyi sok
amit hoztam néked
mely nemes erő
és szent titok:
nézz szét a világon
mindig mindenhol
egyformaságot látol*

Ne kutass a fényben
árnyékban vannak
a színes tünemények
Abban rejlik az
ami igaz és vigasz
minden letörtségre
ami a valóság
ami az emberiség vétke
Az üdv meg a bűn
összesítve egyik ragyog
másik keserűn
vicsorit ábrázatot
és torz káoszt mutat
Ha ezeket kinézed
nem lesznek vitézek
akik régóta nagyok
híresek gazdagok
az ördög is utat enged
s szerencséd felragyog
De előbb a lét
nyirkos folyosóját
kezdettől a máig
kell rohannod át
Nem kell ehhez más
mint ezernyi vonal
bonyolult görbe vonás
se vezetés se parancsolás
csak benne égj abban
amiben izzik fortyogó színözön
Így lettem az
ami lenni se akartam — festő
Öregem eltűnt egyedül maradtam.
Honnan jött ki volt?
szavam nincsen
talán ő volt
az anti-isten.

Balázs János személye bizonyosság arra, hogy léteznek őstehetségek. A két elemi végzett nehéz sorsú férfi minden előtanulmány nélkül kezdett festeni, verset írni, s verébfejnyi betűkkel, de jól kiírt írással, kifogástalan stílusban veti iskolai füzetek lapjaira filozófiai elgondolásait. Festményei után versei a bizonyítékok: mindkét műfajban képes figyelemre méltót alkotni. (A szerző kiadása, 1973.)

VEKERDI JÓZSEF